

ВЕСТНИК „ИЗВЕСТИЯ НА ГАБРОВСКАТА НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „АПРИЛОВ – ПАЛАУЗОВ”

(По случай 150 години от създаването на библиотеката)

Мария Младенова

След 1924 г., когато се създават окръжните и околийските читалищни съюзи, се решава всеки от тях да има свой печатен орган, който да отразява случващото се в читалищното и библиотечното дело в съответния регион. Тези органи излизат с различна продължителност, някои от тях — главно в градовете с по-богата култура и традиции, в които има и по-образовани общности, надхвърлят специфичната тематика на читалищата и библиотеките и печатат материали както от областта на литературното и просветното дело, така и от сферата на здравеопазването и стопанския просперитет на града и отразяват по-важни моменти от историята и развитието на местната култура и книжовност.

Сред читалищните издания, печатани у нас до края на 1944 г., с особена популярност се ползва в. „Известия на Габровската народна библиотека „Априлов — Палаузов” (1924—1944), който е местен седмичник, отразяващ дейността на библиотеката и културния живот в Габрово — смятан за българския Манчестър.

Редактира се от местната интелигенция — библиотечни и читалищни дейци, а със свои материали редовно се включват известни учители, лекари, юристи и общественици. След 1925 г. е неофициален орган на Околийския читалищен съюз и е първият читалищен вестник в България. Редактира се от Стефан Станчев, Ст. Бонев и Колю Станчев — дългогодишен председател на библиотеката (създадена на 26.10.1861 г. като „Габровско народно читалище”, което през 1893 г. се преименува в „Габровска народна библиотека „Априлов — Палаузов”). Известията се уреждат от редакционен комитет, а тиражът им е 1 000 броя. Изпращат се безплатно на 300-та членове на читалището и на много габровски граждани. Сред сътрудниците му са П. Стоев, Петко Даскалов, Илия Кожухаров — кмет на града, Еким Ст. Андрейчин, П. Димитров и П. Тодоров — директори на Априловската гимназия, учители в същата като В. Стоянова, П. Чаръкчиев и П. Константинов, Иван П. Андреев, Илия Харизанов — директор на земеделското училище в града, Александър П. Мартинов — учител по литература в Техническото училище „Д-р Василиади”, д-р П. Цончев — писател и общественик, Христо Н. Априлов, Петър А. Бумов и други местни, книжовни и читалищни дейци. На вестника сътрудничат и известни личности от столицата като Михаил Арнаудов, Павел Орешков, Маргарита Димчевска, Стилиян Чилингиров, Ячо Хлебаров, Станимир Станимиров и др.

В уводната статия „Нашата задача” (№ 1, 16 авг. 1924) е формулирана основната задача — да информира гражданството за живота на библиотеката. По-късно в „Цели и задачи на Известията (№ 1—2, 14 апр. 1928), писана по повод 5 години от издаването им, Стефан Станчев разширява тематиката на вестника — „да следи отблизо развоя на читалищното дело в града, околията, окръга и България” и да ратува за широкото разпространение на просветните и културните цели на библиотеката.

Постепенно „Известия на Габровската народна библиотека” разширяват задачите си и започват да отразяват широк кръг прояви и събития в града и дава богата информация за икономическото, стопанското и индустриалното възможване на Габрово. Приоритетни обаче остават проблемите на библиотеката и животът на читалищата, на детските библиотеки, на книгата и четенето, на образователното дело и утвърдените в тях традиции, които превръщат Габрово във важен просветен и културен център на България.

Ежегодно се публикуват годишните отчети на настоятелството на Библиотеката, наситени с автентични статистически данни за дейността ѝ, отразяващи развитието на фонда ѝ, броя на закупените и дарените книги, раздадените за домашно четене и ползваните в читалнята, разпределението им по списъци с имената на действителните, спомагателните и почетните ѝ членове. Интерес представлява поредицата от статии на К. С. (най-вероятно Колю Станчев — дългогодишен председател на библиотеката и един от редакторите на Известията) „Страници

из миналото на библиотека „Априлов — Палаузов”, публикувани през 1924 г. Многобройни са и материалите, свързани с историята на първото в града Габровско народно читалище, което още през 1871 г. става „място за почивка и поука” в Габрово и „едничкият важен културен център” тук.

Още през първата годишнина настоятелството отправя далновиден апел към гражданството (№ 14, 15 ноем. 1924) да помогне в събирането на всички паметници, документи и данни, които могат да послужат като материал, от който „бъдният историк да напише история на библиотеката от основаването ѝ до днес”. Част от тях са публикувани в Известията, а други са включени в изданията „Сборник на Габровската народна библиотека” (1925). Той съдържа статии и спомени с богат фактологичен материал, в който са проследени връзките ѝ с Цариградското читалище и с П. Р. Славейков преди Освобождението, нейната история и ролята ѝ на обединителен център в живота на града. На страниците на Известията се отделя значително място на ролята на читалищата не само в миналото, но и в съвременни условия, като се отразява и съдържанието на рефератите, изнесени на конгреси на ВЧС. Затова Стефан Станчев информира читателите и за реферата на проф. Иван Д. Шишманов „Наложителни реформи в читалищното дело” (С., 1924), в който неуморимият застъпник на идеята за създаване на читалища във всички градове и села на България защитава тезата, че чрез своята многостранна дейност — библиотечна, театрална, музикална, изложбена, те са определящ фактор не само за издигане на културата на народа, но и за цялостния напредък на страната ни. В тази публикация Станчев обръща внимание и на водещата роля на библиотекаря в читалищните и просветните дела, поради което поставя и високи изисквания към него: „да има съзнание за своя дълг и отговорност, да бъде солидно подготвен, за да може да дава съвети на читателя; на хората от всички обществени класи и съсловия” (№ 27, 14 февр. 1925).

Любопитни статистически данни за активната дейност на библиотеката се съдържат още в първия печатан „Годишен отчет на настоятелството” за времето от 1 март 1924 до 31 март 1925 г. (№ 36, 18 апр. 1925). Според публикуваните данни на 1 март 1924 г. фондът ѝ е бил 6 400 т., от които за домашно четене са заети 3 460 т., а читателите на библиотеката са 992. В читалнята са направени 8 227 посещения, от които 6 402 от мъже и 1 825 от жени. През същата година настоятелството е уредило изнасянето на 29 научни беседи и е абонирано библиотеката за 54 списания и 37 вестника. Издадени са и два юбилейни броя, посветени на годишния празник на библиотеката Димитровден (№ 32, 1928) и на 75-годишнината от основаването на читалището (№ 45, 1936), превърнало се в опора на духовността.

Известията отделят специално внимание и на дарителите на библиотеката, подкрепяли усилията ѝ за утвърждаване като духовно средище. С подходящи статии те отбелязват годишнини от тяхното раждане или смърт, припомнят достойните им дела. Такива са „Тотю Антипов” (№ 25, 31 ян. 1925), „Зах. Иванов” (№ 20, 26 септ. 1925) — заслужил учител в Казанлъшкото педагогическо и в Габровското девическо училище, но и читалищен деец, ратувал за успеха на читалище „Искра”, и председател на Габровската библиотека „Априлов — Палаузов”, „Миню Ив. Попов” (№ 32, 21 март 1925) — един от най-щедрите дарители на библиотеката, „Христо Влаев Марокинджиев” (№ 37, 25 апр. 1925), „Теодорица Ив. Х. Беров” (№ 4, 6 юни 1925) — съпруга на известния индустриалец Иван х. Беров — един от първите сподвижници на идеята за построяване на сграда на библиотеката и дългогодишен председател на настоятелството ѝ, и др. По-късно се създава рубриката „Библиотечни благодетели”, посветена на делата на дарителите и на усилията им за добруването на библиотеката, сред които е „Цоню Екимов” (№ 57, 1 март 1930), „Недка Хр. Марокинджиева” (№ 50, 14 февр. 1931), „Иван х. Беров” (№ 10, 10 март 1934) — индустриалецът, създал през 1892 г. първата царска придворна фабрика за вълнени платове в България, който е един от най-щедрите дарители на библиотеката, неин дългогодишен председател и един от първите ѝ почетни членове. Във всеки брой с благодарност се публикуват и имената на хората, дарили книги за фонда на библиотеката.

Редакцията проявява интерес както към историята на библиотеките в древността, така и към съвременното състояние на водещи чуждестранни библиотеки. Статията „Библиотечното дело в древността” (№ 2, 23 авг. 1924) дава знания за някои от най-известните древни библиотеки като тези на Ашурбанипал в Ниневия, за прочутата Александрийска библиотека

в Древен Египет и за ролята на ерудирани нейни библиотекарци за развитието ѝ, както и за някои библиотеки в Древен Рим.

С „Библиотечното дело днес“ (№ 3, 30 авг. 1924) Л. Даскалов изгражда представа за съвременното състояние и възможностите на националните библиотеки във Франция, Германия, Англия, Австрия, Италия и Русия, чиито опит е полезен и за България.

Детските библиотеки, детското четене и детската книга са постоянно в центъра на вниманието на Известията. Заслуга на редакцията е, че публикува едни от първите статии в България, посветени специално на детските библиотеки, и системно убеждава в необходимостта от създаването им и у нас. Опитът и постиженията им в западните страни са представени от Маргарита Димчевска, която в два броя публикува статията „Детските библиотеки в чужбина“ (№ 1 и № 3, 1930). Като уточнява, че първата детска библиотека в света е създадена през 1797 г. в Бирмингам от Mechanics Institute, но САЩ популяризират този опит по-широко, тя проследява обзорно появата им в страни като Белгия, Швеция, Норвегия, Франция, Холандия и Германия, в която през 1914 г. съществуват 75 детски библиотеки и читални, които се отличават от детските библиотеки в другите страни по това, че поставят силни акценти върху образователната си функция, а детското четене е насочено към моралното и духовното извисяване на подрастващите читатели. Димчевска отделя специално внимание и на качествата и изискванията към библиотекаря, като подчертава, че в детските библиотеки никога не се назначават мъже за библиотекарци. Задължително е библиотекарят да е винаги жена с висока култура и образование и да е приятна и вежлива личност, която ръководи библиотеката не само като не отнема на децата чувството за пълна свобода, но и като развива у тях самоувереността им. Авторката, която познава добре много чуждестранни библиотеки, се спира на системата на тяхната уредба, на условията за подбор на книгите, на самостоятелната работа на децата с каталозите и справочните издания, на необходимостта да се създават навици за цял живот за четене и уважение към книгата. Тя разглежда и специфичните изисквания, на които трябва да отговарят детските книги, като не пропуска да отбележи необходимостта от по-тесни контакти на детската библиотека с училището и взаимната полза от тях.

Статията „Детските библиотеки“ (№ 24, 17 септ. 1927) съдържа полезни впечатления от работата им в САЩ и изяснява начина на систематизация на литературата в тях. Лансира се идеята и у нас да се създадат детски библиотеки и читални, в които децата ще намерят „здрава храна за своето хармонично умствено развитие“.

Значителен интерес представлява и статията „Детските библиотеки в Америка“ (№ 25, 24 септ. 1927), в която условията за достъп на децата до обществените библиотеки са много демократични. За разлика от Англия, където посетителите в Британския музей трябва да са навършили 21 г., в САЩ децата се допускат свободно дори в Библиотеката на Конгреса. Като уточнява, че в САЩ първата зала за детско четене е открита през 1890 г. при Бруклинската обществена библиотека, авторът информира подробно за целите, задачите и изискванията към сградата, към фонда и вътрешната уредба на детските библиотеки. Изяснени са и въпросите, свързани с работното им време, с режима на ползване на книгите, както и богатството от форми за възпитаване у децата на навици за грижливо отношение към тях. Подчертано е и разбирането на американските библиотекарци за ролята на тези библиотеки за формирането у децата на здрави социални и граждански позиции, поради което през 1900 г. от 125 обществени библиотеки в 31 са създадени специализирани детски отдели и читални и е планирано изграждането на голям брой самостоятелни детски библиотеки.

Очевидно е, че тези статии са били полезни при вземането на решение за създаване на читалня за децата от началните класове и към библиотека „Априлов — Палаузов“, открита на 29 ноември 1933 г. Тя е последвана от откриването на детска библиотека и читалня при Палаузовото училище. Осветена на 17 август 1940 г., тя е снабдена с книги и мебели за 45 000 лв, дарени от семейството на починалия Колю Мароков. В негова памет то се задължава ежегодно да я снабдява с „всички новоизлезли книги от детската ни литература“ (№ 35, 21 авг. 1940). На 23 ноември 1941 г. се открива детска читалня и в училище „Неофит Бозвели“ с дадените 100 хил. лв. от търговеца Лазар Попминков, постоянен дарител на училището от 1935 г.

В Известията се застъпват различни гледни точки за ползата, качествата и четенето на

родната книга. В „Българската книга“ (№ 18, 3 май 1941) учителят Петър Бумов показва ролята ѝ като пазителка на духа и вековния опит на народа. В „За родната книга“ (№ 20, 18 май 1941) Ив. П. Андреев изнася тревожни данни от собствено социологическо проучване сред 55 деца от града за четенето на български книги, в което установява, че „родната книга не се тачи. Тя не е нито в дома, нито в ръцете на българина“. Книгата в селата е „голяма рядкост, а нейде и чудатост“.

В Известията редовно се публикуват статии, свързани с проблемите на читалищата, в които се изясняват техните съвременни цели, задачи и форми на работа. Поместват се и материали, отразяващи тематиката и лекторите на народните четения и университети, и се изяснява ползата от тях. С такава насоченост е отпечатаният реферат на Михаил Арнаудов „Народните четения в Дания“ (№ 3, 19 апр. 1930), с който се популяризира интересен чуждестранен опит.

В статията „Читалищни дейци“ (№ 7, 15 февр. 1936) Чудомир споделя, че те са „особен род, наказани от съдбата същества“ и с нерадостна участ заради служенето на един идеал. В три последователни броя в „Читалище, театър и кино“ Ячо Хлебаров анализира общите им цели (№ 35, № 36, № 37, 1936), насочени към нравственото издигане на народа ни като важна част от изграждането на националното ни самосъзнание.

В рубриката „Читалищни“ се помества информация за конференциите на Окръжния читалищен съюз, който през 1928 г. обединява 38 читалища и техните решения, както и сведения за новоосновените читалища, за тяхното състояние и прояви.

В рубриките „Книжовна хроника“ и „Книжнина“ системно се публикуват вести за нови книги на български и някои чужди писатели, дава се информация за изданията на Т. Ф. Чипев, за библиотека „Най-хубавите книги“, издавани от Александър Паскалев. Отразява се и съдържанието на някои списания и вестници, получени в редакцията, като сп. „Родолубие“, в. „Светлоструй“ на Димитър Добрев, сп. „Архив за поселищни проучвания“, сп. „Икономия и домакинство“, в. „Весела дружинка“, в. „Детски свят“, в. „Литературен свят“, в. „Народно здраве“ и др., печатат се отзиви и рецензии за книги и нови списания. В № 28 (21 февр. 1924) се дава информация за библиотека „La Bulgarie d'aujourd'hui“, издавана на френски език от вестник „La Bulgarie“ (София), който си поставя задачата да отпечата поредица книги за духовния, стопанския и икономическия живот на България. Сред авторите са Атанас Иширков, Андрей Протич, Асен Златаров, Стефан Баламезов, Иван Странски, Велико Йорданов, Васил Златарски и др. С подпис St. излиза отзив за юбилейния сборник на библиотека „Априлов — Палаузов“, издаден по случай 64 години от основаването ѝ, който е принос към нейната история (№ 27, 7 ноем. 1925). Положителна оценка за книгата на Роман Пухлев „Стопанска България“ е отпечатана в № 52—53 (3 март 1928). В отзива за № 1 на сп. „Българска книга“ (№ 2, 12 апр. 1930), който съдържа не само покана за абонамент, но и висока оценка за съдържанието му, се казва: „Нека всяко читалище, всяко просветно дружество, всяка библиотека да се запише за сп. „Българска книга“, за да даде възможност на групиралите се край него интелигентни сили да приложат своите знания, ум и умение в подкрепа на читалищата ни за обща просвета и култура на българското племе.“

Рецензията на Стилиан Чилингиров „Корана на български“ (№ 41, 18 дек. 1930) е по повод първото му издание в България, осъществено от немца М. Хопе в превод от английски език на Ст. Томов и Ст. Кулев.

В отзива за библиографията на Маргарита Димчевска „Българска кооперативна книжнина“ (№ 30, 24 окт. 1931) се отбелязва, че тя е „една необходимост за всяка селска и градска библиотека и едно добро ръководство за всеки кооператор“.

Съзидателният жизнен път на реформатора на българското образование, на когото Михаил Арнаудов посвещава изследването си „Васил Априлов. Живот, дейност и съвременници“ (1935), получава заслужена оценка в рецензията на П. Цончев (№ 25, 22 юни 1935).

В „Новогодишното производство на книги за деца“ (№ 16, 17 апр. 1937) Неделчо Бенев отправя критични бележки към тези на Йордан Стубел „Лудориите на Писана“ и „Бабина градина“, на Асен Разцветников — „Хороводец татарин“, на Светослав Минков — „Маскираната лисица“, и на Трайко Симеонов — „Кой кого уплаши“, поставяйки по-високи изисквания не

само към съдържанието на детските книги, но и към цялостното им полиграфическо оформление, което би ги направило по-привлекателни и по-желани за децата.

Ив. П. Андреев утвърждава в рецензията си известната книга на Дейл Карнеги „Как да печелим приятели и да влияем на хората” (№ 46, 12 ноем. 1938), предлагаща полезни съвети за успешни комуникации.

Обобщаващият труд на учителя по литература в училище „Д-р Василиади” Александър П. Мартинов — „Габрово през Възраждането” (1940), според рецензента Петър А. Бумов трябва да бъде за всеки габровец това, което „представлява Библията в картини за неграмотния християн”.

В Известията намират място и значителен брой статии, посветени на юбилеи на културни събития и на годишнини от раждането и смъртта на български и чуждестранни писатели. Сред тях са: статията за класика на индийската литература Рабиндранат Тагор — носител на Нобелова награда за мир за 1913 г. (№ 18, 12 септ. 1925), „Стоян Михайловски” от Петко Даскалов — по случай смъртта на писателя (№ 19, 3 авг. 1927), „Петко Р. Славейков” (№ 25, 24 септ. 1927) — по случай стогодишнината от рождението му, „Райчо М. Каролев” от Илия Кожухаров — по случай смъртта на първия директор на Априловската гимназия и почетен гражданин на Габрово (№ 54, 17 март 1928), „Проф. Ив. Д. Шишманов” от Петко Даскалов — по повод неочакваната му смърт в Осло (№ 14, 30 юни 1928), „Една бележита годишнина” — по повод 100 години от издаването през 1829 г. на книгата на Ю. Венелин „Древние и нынешние болгаре...” (№ 52, 23 февр. 1923), „Иван Вазов” от Петко Даскалов — по повод 10 години от смъртта му (№ 26, 26 септ. 1931), „Юбилеят на Антон Страшимиров в Габрово” от Стефан Станчев (№ 31, 31 окт. 1931) — във връзка с 60-годишнината му, „Йохан Волфганг Гьоте”, отразяваща стогодишнината от смъртта му (№ 1, 2 апр. 1932), „Юбилеят на Ст. Чилингиров” от Ст. Бонев (№ 13, 1 апр. 1933), организиран от библиотеката на 3 април 1933 г. по случай 35-годишната му творческа и читалищна дейност, „Гробът на Св. Кирила в Рим” от Богдана Стайкова (№ 21, 26 май 1934), „Джек Лондон” от Св. Камбуров (№ 22, 2 юни 1934), „Юбилеят на г-н Тодор Влайков” от Колю Станчев (№ 15, 13 апр. 1935) — по случай 50-годишната му книжовна и обществена дейност, „Сто години от рождението на Зола” от Ст. Нанев (№ 9, 2 март 1940), „Петстотин години от изнамерването на книгопечатането” от К. Станчев (№ 35, 21 авг. 1940), посветена на Йохан Гутенберг и ролята му за демократизирането на достъпа до книгата в света. Отбелязана е и „Петдесетгодишнината на Софийския университет” (№ 3, 17 ян. 1939), на който Габрово дава много от първите му преподаватели и професори с европейска известност като Станимир Станимиров, Георги Бончев, Атанас Иширков, Стефан Ватев, Стефан Бончев, Андрей Сахатчиев, Гунчо Гунчев и др. Отражена е и стогодишнината от смъртта на митрополит Климент Търновски (Васил Друмев) (№ 17, 26 апр. 1941) — един от основателите на читалище „Св. Архангел Михаил” в родния си град Шумен, на Българското книжовно дружество (Браила, 1869) и редактор на „Периодическо списание на Българското книжовно дружество” (Браила, 1870—1876).

Припомнена е и стогодишнината на сп. „Любословие” (Смирна, 1844—1846) — първата проява на периодичен печат у нас (№ 11, 14 март 1942). М. Христов посвещава статия на йеросхимонах Спиридон, който е вторият български историк след Паисий Хилендарски, написал през 1792 г. в манастира „Нямцу” (Молдовлахия) „История во кратце о болгарском народе словенском”, намерена през 1868 г. от А. Т. Хилфердинг в Македония — недалеч от Брегалница.

Широк кръг публикации са тематично обединени от проблемите на образователните и педагогическите процеси и тенденциите им в града, на които особен тласък дават априловските възпитаници Сава Сирманов, Тодор Бурмов, Иван Гюзелев, Райчо Каролев и др. Те отразяват историята и съвременните прояви на училищата в Габрово, но приоритет има Априловската гимназия — люлка на новобългарското образование, която е постоянна тема на страниците на изданието. По повод 100-годишнината от откриването ѝ е подготвен и юбилеен брой (№ 37, 14 септ. 1935).

Като типичен представител на генерацията от възрожденци, които налагат и следват определен просветен идеал в България, личността на Васил Априлов и значението на делата

му за българската просвета оправдано са обект както на многобройни статии, така и на специален юбилеен брой (№ 41, 1 ноем. 1935), издаден по случай Деня на будителите. Широк отзвук намира и дискусиата, свързана с конкурсите за паметника му и журирането на проектите, в която се включва и Павел Орешков (№ 18, 5 май 1935).

Печатат се и значителен брой статии с разнообразна краеведска насоченост като „Грънчарството в Габрово” (№ 42, 14 ян. 1928) от известния керамик Георги Тишков. В тази област редовно сътрудничи кметът на града — Илия Кожухаров, чиито статии дават информация за динамиката в благоустройството, индустриалното и промишленото развитие на Габрово. С материали от историята на габровската живопис, легендите и вярванията се изявява историкът Александър П. Мартинов. Негова е и статията „Светци от Габрово, носители на националното самосъзнание” (№ 7, 2 февр. 1940), посветена на мъчениците за вярата св. Дамаскин Габровски, св. Лазар Дебелтски и св. Онуфрий Габровски, която очевидно е част от труда му „Габрово през Възраждането” (1940).

Цикълът от краеведски статии дава полезна информация не само за електрификацията и водоснабдяването на града, но и за целите, задачите и дейността на всички дружества, както и за богатия музикален, театрален и културен живот в Габрово, който има стари традиции. Стремящ се да отрази всички духовни прояви в града, вестникът е ценен исторически документ и за наситения живот в Габрово.

На страниците на вестника намират място и проявите на женското благотворително дружество „Майчина грижа”, в чиято дейност се открояват ярките личности на учителката Анастасия Тошева и на д-р Тота Венкова.

За 20 години от Известията излизат над 1 000 броя, в които са публикувани над 3 200 статии. Написани от учители, лекари, агрономи, просветни и книжовни дейци, те отразяват динамиката на културния и стопанския живот в града до средата на 40-те години на XX век. Те дават широка, богата на факти и автентична с оценките си картина и на културно-просветните процеси в Габрово, утвърдил се и като средище с активен книжовен живот, в който Габровската народна библиотека „Априлов — Палаузов” и интелигенцията, формирала се чрез нея, са имали генерираща роля.